

ELEKTRONISK TIDSKRIFT
FÖR KONFERENSEN
MUSIK & SAMHÄLLE

M&STE

NR. 2 : 2016

M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen Musik & samhälle Nr 2, 2016.

ISSN: 2002-4622.

Redaktion: Mikael Askander och Johan A. Lundin.

Kontakt: Mikael.Askander@kultur.lu.se och Johan.Lundin@mah.se.

Hemsida: <http://www.kultur.lu.se/forskning/konferenser/musik-och-samhalle-v-musik-och-politik/>.

Omslag: Julius Lundin.

”Musik & samhälle” finns också på Facebook:

<https://www.facebook.com/Musik-och-samh%C3%A4lle-1529924297269488/?fref=ts>

Konferensen Musik och samhälle är ett samarbete mellan ABF och Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper.

***M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen
Musik & samhälle, nr 2, 2016***

Innehåll

Mikael Askander och Johan A. Lundin: Redaktörerna har ordet.... 1

Camilla Jonasson: Jag har också rätt att ljudsätta världen
- genus och musikskapande med digitala verktyg.... 3

Henrik Brissman: "Är det verkligen fred vi vill ha?"
Att kommunicera det komplexa fredsbegreppet genom populärmusik.... 19

Mats Arvidson: Kunskap som förståelse genom artikulation:
om den musikaliska tolkningens legitimitet.... 33

Författarpresentationer.... 48

”Är det verkligen fred vi vill ha?” Att kommunicera det komplexa fredsbegreppet genom populärmusik

Av Henrik Brissman

Hösten 1971 släppte en ny grupp från Malmö, Hoola Bandoola Band, sitt första album, *Garanterat individuell*, vilket kom att få stor spridning och innebära gruppens genombrott i den svenska populärmusikgenren. En av de sånger som har kommit att göra albumet ihågkommet genom flera decennier är *Fred (Till Melanie)* skriven av Mikael Wiehe. Den drygt 13 minuter långa sången avslutar albumet och är av närmast episk karaktär. Sången har även traderats av yngre artister såsom Imperiet och Laleh i relativt annorlunda versioner, vilket inneburit att den hamnat i någon form av en svensk populärmusikalisk kanon. I sången behandlas eller anspelas på aktuella samhälls-politiska teman såsom det pågående Vietnamkriget, terrorbalansen mellan öst och väst, det koloniala förtrycket i ”Tredje världen”, men även inrikesfrågor såsom arbetsmarknadskonflikter och sociala rättvisefrågor med mera. Särskilt i Vietnamfrågan kan vi urskilja två huvudlinjer vid tiden, nämligen socialdemokratiska partiets och fackföreningsrörelsens paroll ”Fred i Vietnam” och de förenade FNL-gruppernas (DFFG) paroll ”Seger åt FNL”, vilka kom att symbolisera frågan om krig och fred och hur vi skall förhålla oss till våld och icke-våld.

Min artikel utgår från Hoola Bandoolas sång *Fred (Till Melanie)* (1971) och ställer frågan hur vi kan kommunicera eller förklara komplexa begrepp och fenomen såsom fred. Syftet är att visa på hur sådana begrepp och företeelser kan kommuniceras genom populärmusik, och vilken roll populärmusik kan spela i vår förståelse av och hur kunskap sprids om dessa fenomen. Jag kommer däremot inte att försöka utföra någon musikvetenskaplig undersökning om musiken i sig rörande inspelningstekniker, relationen mellan sång och musik, instrumentering, arrangemang och så vidare. Snarare är min ambition att försöka fånga sången i ett samtida politiskt landskap, med betoning på text och framförande, där fredsbegreppet ägnas särskilt intresse.

Den viktigaste, eller åtminstone, mest profilerade frågan för den nya vänstern och studentrörelsen, som växte fram från mitten av 1960-talet, var det allt mer eskalerande Vietnamkriget. Genom detta krig kom flera frågor att ställas på sin spets, såsom relationen mellan stormakten USA och det fattiga bondelandet Vietnam (Nord- och Sydvietnam), frågan om Västerlandets ”kulturimperialism” och de icke-europeiska folkens bestämmanderätt över sin egen framtid, rätten att försvara sig

med våld och huruvida fredsaspekten kan och bör överskugga den politiska rättviseaspekten. Den sistnämnda aspekten ligger i hög grad till grund för sången som här står i fokus.

De "små folkens" rätt att försvara sig och rätt att välja den politiska väg och det system man önskade var en central fråga för bland annat Vietnamrörelsen, kanske snarare än att få slut på kriget i sig, dessutom möjligen till priset av en "orättvis fred". Engagemanget i Vietnamfrågan var stort, inte endast inom FNL-rörelsen, utan även inom den politiska sfären i stort under 1960- och 1970-talen. Parallellt med krigsutvecklingen i Sydostasien formerades två ideologiska linjer, den officiella socialdemokratiska linjen om "Fred i Vietnam", vilken delades av en stor del av folkrörelsesverige och FNL-rörelsens linje om "Seger åt FNL".

Den konflikt som utspelade sig i den politiska sfären kring relationen mellan fred och social eller politisk rättvisa, i skuggan av främst Vietnamkriget, hade delvis en motsvarighet inom den samtida vetenskapliga forskningen, nämligen inom freds- och konfliktforskningen, där jag kommer att sätta sökarljuset i denna artikel. Den allmänna radikaliseringsen av samhället mot slutet av 1960-talet kom även att influera forskningen, och den unge svenske fredsforskaren Herman Schmid framförde i en artikel i *Journal of Peace Research* 1968 kritik mot den samtida fredsforskningen för sin benägenhet att sträva efter harmoni och konfliktkontroll.¹ Schmid kunde luta sig åt ett halvt sekel av freds- och konfliktforskning och internationella relationer som tangerade denna tendens.²

En av den moderna fredsforskningens pionjärer utgör den norske fredsforskaren Johan Galtung. Galtung kom att initiera och konsolidera den så kallade Skandinaviska skolan inom freds- och konfliktforskningen under 1960-talet. Den var starkt influerad av Vietnamkriget och den pågående radikaliseringsen i samhällsdebatt och samhällsvetenskaplig forskning under denna period. Forskningen var normativ och utgick från den optimistiska premissen om möjligheten att förändra samhällsutvecklingen. Den riktade kritik mot såväl liberalism som marxism, då dessa ideologiska linjer ansågs härstamma från samma intellektuella historiska fundament, upplysningen och det västerländska förnuftet. Denna forskningslinje utmanade den förhärskande uppfattningen efter 1945, nämligen den realistiska moraliska skepticismen. Den sistnämnda linjen tog avstamp i andra världskrigets erfarenheter

¹ Herman Schmid, "Peace research and politics", *Journal of Peace Research*, 1/1 1968, Vol. 5, Issue 3, s. 217-232.

² David J. Dunn, *The First Fifty Years of Peace Research: A Survey and Interpretation*, 2005.

med nazismens förintelseläger och det reella hotet om världens tillintetgörande genom kärnvapen.³

Johan Galtung kom att inspireras av Herman Schmid's ovan nämnda artikel och kritik av den samtida forskningen genom att skapa begreppet "strukturellt våld", där ojämlikhet i fördelningen av makt stod i centrum för analysen.⁴ Fredsbegreppet kom att utvidgas till att även omfatta frånvaron av strukturella orättvisor, ojämlikhet, social och ekonomisk orättvisa, miljöförstöring, och så vidare. Därmed kom begreppet "våld" att inte endast betyda fysiskt våld som det kan ta sig uttryck i form av krig, väpnad konflikt eller fysiskt våld mellan individer, utan även våldshandlingar som inte nödvändigtvis innebär fysiskt våld utan snarare handlingar som kan drabba kommande generationer genom militär upprustning, klimatförändringar eller sociala och ekonomiska orättvisor. Därmed hade Schmid och Galtung öppnat upp för en fredsforskning som låg mera i samklang med den politiska samtiden.

Fredstemat inom populärmusiken

Även inom musiken kom fredstemat att behandlas under denna period. De stora antikärnvapendemonstrationerna i Europa och USA i slutet av 1950- och början av 1960-talet samt den amerikanska medborgarrättsrörelsen under samma period hade inspirerat till en del sånger såsom *Where have all the flowers gone*, *Eve of Destruction*, *A Hard Rain's Gonna Fall* eller *We shall overcome*. Artister såsom Pete Seeger, Buffy Sainte-Marie, Joan Baez och Bob Dylan hade behandlat och framfört fredsteman i sina sånger och utgjort en del av 1960-talets fredsrörelse i dess mer kulturella tappning. Kärnvapen-upprustningen och kalla kriget (med Kubakrisen i oktober 1962 i färskt minne), olika regionala krig, svält- och naturkatastrofer runt om i tredje världen samt Vietnamkriget och frågan om västvärldens imperialistiska intressen gav upphov till mer samhälls-orienterade texter och sånger. Buffalo Springfield gav 1967 ut den klassiska sången *For what it's worth*, skriven av Stephen Stills, en sång som kommenterade samtidens uppror och konfrontationer mellan demonstranter och polis. 1960-talets fredsrörelse fångade snart upp en del av texterna och sångerna och gjorde dem till sina. Sommaren 1969 gav John Lennon och Plastic Ono

³ Peter Lawler, *A Question of Values: Johan Galtung's Peace Research*, Boulder, Colorado, 1995, s. 3-12. För ytterligare översikter och ståndpunkter kring fredsforskningen förutom de som hänvisas till i andra noter, se *Advancing Peace Research: Leaving traces, selected articles by J. David Singer*, red. Jody B. Lear, Diane Macaulay & Meredith Reid Sarkees, *Approaches to Peace: A Reader in Peace Studies*, red. David P. Barash, Oxford University Press, New York & Oxford, 2010.

⁴ Johan Galtung, "Violence, peace and peace research", *Journal of Peace Research*, Vol. 6, Nr 3, s. 167-191.

Band ut den klassiska inspelningen av *Give Peace A Chance*, som snart kunde höras i samband med olika freds- och antikrigsmanifestationer och demonstrationer runt om i världen. En annan artist som hade gjort sig känd som sin radikala generations språkrör var den amerikanska låtskrivaren Melanie Safka. Melanie (som hon oftast kallas) fick sitt genombrott under Woodstockfestivalen i augusti 1969 och hade stora skivframgångar framför allt i början av 1970-talet. En av de sånger som hon blev känd för utgör *Peace Will Come (According to Plan)* som släpptes på singel 1970, men hon hade redan tidigare profilerat sig som en samhällstillvänd och medveten artist med intressen för frågor kring krig och fred. Melanie var anhängare av den andliga rörelsen Mehar Baba och engagerade sig för barnens rättigheter, däribland blev hon senare UNICEF-ambassadör.⁵

Med den allmänna vänstervågen i Västvärlden i slutet av 1960- och början av 1970-talet framträdde dock en mer marxistiskt influerad rörelse som ofta var av uppfattningen att kampen mot USA-imperialismen och sociala orättvisor runt om i världen måste föras med vapen i hand, inte minst beträffande frågan om stödet till olika befrielseörelser i de forna kolonierna i Afrika och Asien. Den marxistiska delen av vänsterrörelsen kunde ofta ha en ganska njuigg inställning till den traditionella fredsrörelsen, och menade att den var "naiv", "drömmande" eller "utopisk". Att vända andra kinden till eller att bekämpa starka imperialistiska krafter kräver en kamp med vapen i hand, vare sig man vill eller ej var den allmänna uppfattningen. Värnpliktsvägrarnas centralorganisation (VCO), som började som en mer pacifistisk och antimilitaristisk organisation 1968 med opinionsbildning och stödverksamhet till presumtiva värnpliktsvägrare, omvandlades i början av 1970-talet till en mer socialistiskt inriktad organisation, där den ursprungliga kampen för värnpliktsvägran snarare kom att handla om att appellera till unga marxister att göra sin militärtjänst för att förbereda för den kommande revolutionen.⁶ VCO:s politiska omvandling är ganska typisk för de ideologiska rörelser som kunde skönjas i skiftet mellan 1960- och 70-tal.

Befrielseörelsernas roll i Tredje världen kom att utgöra ett svårslösligt problem för den samtida fredsrörelsen i stort. Då exempelvis ANC i Sydafrika ibland såg sig tvungna att använda våld i kampen mot Apartheid, även om den huvudsakliga kampen var av icke-våldskaraktär, uppstod frågan hur fredsrörelsen skulle förhålla sig till valet av motståndskamp eller metod. Kunde en pacifistiskt eller antimilitaristiskt influerad fredsorganisation överhuvudtaget stödja en

⁵ Se mer information på Melanie Safkas hemsida: <http://www.melaniesafka.com/bio/> 2016-05-13.

⁶ Magnus Hörnqvist, *Den farliga fredsrörelsen*, SOU 2002:90, s. 167-173.

befrielseorganisation som inte alltid brukade icke-våldsmetoder? Hade inte den marxistiska vänstern en poäng i att kampen mot våld och förtryck kanske ibland måste föras med våld för att vissa humanitära och rättvisepräglade politiska mål skall kunna upprätthållas? Eller fanns det möjligen en tänkbar kompromiss att välja i kampen mellan mål och medel? Helgar målen alltid medlen?

Melanie inspirerar

Utifrån ovan beskrivna problematik kom Mikael Wiehe att fundera när han bestämde sig för att komponera *Fred (Till Melanie)*. Inspirationen till sången visade sig komma från flera håll och behandlade flera samtida fenomen. Wiehe skriver på sin hemsida följande:

Den amerikanska sångerskan Melanie skrev sången *Peace Will Come (According to Plan)*, John Lennon skrev *Give Peace a Chance* och den svenska socialdemokratin ville ha "Fred i Vietnam". FNL-grupperna krävde i stället "Seger åt FNL", den vietnamesiska befrielseörelsen som slogs mot USA's armé och inhemska stödtrupper. Jag tyckte inte heller att man skulle acceptera fred till varje tänkbart pris. Men sången behandlar också mycket annat; vänskapskorruption, samförståndspolitik på den svenska arbetsmarknaden och USA's och Sovjetunionens "terrorbalans".⁷

Här finns det anledning att något dröja vid Melanies sång, *Peace Will Come*, som Wiehe trots allt reagerade på eller inspirerades av. Melanies text skulle kunna beskrivas som holistisk, med andra ord en naturlyrisk text, där de enskilda delarna eller momenten samspelar med helheten, och där helheten är helt beroende av de enskilda delarna. Texten tycks vara inspirerad av hur "Mother Earth" kan tänkas känna och reagera på mänsklig krigföring och förstörelse:

*And my feet are swimming in all of the waters
All of the rivers are givers to the ocean
According to plan, according to man*

*Wall sometimes when I am feeling so grand
And I become the world
And the world becomes a man*

And my song becomes a part of the river

⁷ Se Mikael Wiehes hemsida: http://www.mikaelwiehe.se/komment_fred.htm, 2016-04-01.

*I cry out to keep me just the way I am
According to plan*

*According to man, according to plan
According to man, according to plan
Oh there's a chance peace will come
In your life, please buy one
Oh there's a chance peace will come
In your life, please buy one⁸*

Varje enskilt moment, varje enskild handling har betydelse för "Moder Jords" väl-mående, och det får betydelse även för kommande generationers möjligheter att leva ett fullgott liv. Textförfattaren inpräntar betydelsen av ett helhetsperspektiv, att vi alla, till synes obetydliga individer, bidrar till en såväl positiv som negativ utveckling för "Moder Jord". Sångtexten uttrycker medkänsla och empati, och varje möjlighet till ett fredligt vägval bör beaktas. Det handlar inte om naivitet eller sentimentalitet, inte heller om bristande kunskap eller förståelse för hur kall, grym och beräknande världen kan vara. Snarare uttrycker sången en önskan, en vädjan, en bön om att ta tillvara de möjligheter som kan ges för att skapa en lite mer fredlig värld.

Sannolikt kan Wiehe ha reagerat på det synsätt som sången gav uttryck för, ett andligt perspektiv på tillvaron och en frånvaro av tydliga maktdiskussioner, som Wiehe och hans Hoola Bandoola Band istället skulle komma att lyfta fram i sina sånger.

Wiehes text, däremot, är mer tematiskt och historiskt upplagd, en mer intellektuell analys av maktförhållanden och historiska faktorer såsom ägarstrukturer och arbetsliv. Texten ställer frågor och öppnar upp för nya perspektiv och tankegångar, en klassisk politisk analys, som rimmade väldigt väl med den samtida politiska diskussionen inom vänsterrörelsen i början av 1970-talet.

Bakgrunden till *Fred*

Såväl utrikes- som inrikesfrågor låg till grund för Wiehes sång, och frasen "Fred till varje tänkbart pris" kan sägas utgöra huvudparollen i sången och kärnan kring den problematik som kompositören ville behandla och problematisera. Den inrikespolitiska ingången i sången handlade om den samförståndspolitik som hade präglat svensk arbetsmarknad sedan Saltsjöbadsavtalet mellan LO och SAF 1938 nedtecknades. "Den svenska modellen" på arbetsmarknaden hade präglat relationerna mellan arbetsgivare och arbetstagare under framför

⁸ Se Melanie Safkas sångtext på följande sida:
http://www.lyricsmode.com/lyrics/m/melanie/peace_will_come.html, 2016-05-25.

allt 1950- och 1960-talen och därmed satt sitt signum för den närmast exempellösa välfärdsstat som vuxit fram under samma period. "Arbetsfreden" på arbetsmarknaden bröts dock i samband med Gruvstrejken i Malmberget årsskiftet 1969/1970, vilket blev en närmast symbolisk händelse för en mer konfliktfylld utveckling under det kommande decenniet. Strejker kom att utbryta inom en rad olika branscher på den svenska arbetsmarknaden, till exempel bland sömmerskor, städerskor och varvsarbetare.⁹ Balansen mellan arbetsgivare och arbetstagare kom att ifrågasättas och utmanas, vilket egentligen inte hade skett sedan före andra världskriget. "Arbetsfreden" kanske visade sig vara fylld av orättvisa försanttaganden och präglad av en inbyggd obalans till arbetsgivarnas fördel, något som vänstern i Sverige började ifrågasätta. Begreppet "fred" innebär inte nödvändigtvis en harmonisk balans mellan två olika aktörer inom en specifik spelram, "freden" kan även vara ett resultat av tvång med den starkare parten som anförare. Begreppet "fred" berör med andra ord inte enbart förhållandet mellan stater eller mellan olika etniska minoriteter eller religiösa riktningar utan även till exempel styrkeförhållandena på arbetsmarknaden. Fredsbegreppet är relaterat till maktstrukturer och social rättvisa. Denna sistnämnda aspekt ville Mikael Wiehe belysa i sångtexten till *Fred*.

Mikael Wiehe utgår från uppfattningen att i det fredsälskande Sverige, som vid tidpunkten för sångens tillkomst hade levat i fred i cirka 160 år, råder närmast ett koncensusantagande att krig "är det värsta av allt" och måste undvikas "till varje tänkbart pris". Den till synes självklara utgångspunkten att krig utgör det värsta tänkbara tillstånd vill textförfattaren utmana och ifrågasätta. Freden visar sig nämligen kunna vara förrädisk och innebära att en felaktig väg väljs och att tvivelaktiga vänskapsband knyts. Med tätt knutna band kan följa förpliktelser och lojalitets-förklaringar, som inte nödvändigtvis gynnar den resurssvagare partnern. Istället för att förlita sig på sitt eget omdöme och sin egen ideologiska kompass kanske resultatet blir att "hellre gör man fel tillsammans än ensam handlar rätt", vilket kan leda till att "som en kedja utan slut vågar ingen släppa sitt förskräckta grepp trots att vi dansar mot ett stup".¹⁰

Vad menar sig Wiehe se att "fred" kan leda till? Vad är förpliktigt med "freden"? Jo, eftersom en nation, ett land, måste byggas med lag och förordningar krävs något slags "inre fred" inom landet för att ett sådant

⁹ Eva Schmitz, *Systemskap som politisk handling: kvinnors organisering i Sverige 1968 till 1982*, Lund, 2007.

¹⁰ Se Mikael Wiehes hemsida: http://www.mikaelwiehe.se/komment_fred.htm, 2016-04-01.

bygge skall kunna komma till stånd. Om det rådande samhällstillståndet skall kunna fortgå, om makt- och inkomstskillnader skall kunna vidmakthållas krävs att fred och lagar upprätthålls. Om däremot det stora folkflertalet börjar kräva mer betalt för utfört arbete hotas freden, vilket kallas för "revolt". "Fred" förutsätter att lagar upprätthålls och att maktstrukturer bibehålls.

Sångens näst sista vers utgör kanske den mest brutala skildringen, då Wiehe ger en beskrivning av den "starkes fred", vilken i praktiken innebär den "starkes rätt". Freden förutsätter att en strid har utkämpats, och att den segrande aktören enligt denna logik påtvingar den besegrade sin samhällsmodell, sitt system. Den besegrade tystas ned, mer eller mindre med våld (om man skall tolka texten bokstavligt), vilket snarare leder tankarna till en brutal militärdiktatur i Latinamerika eller de svartas situation i Sydafrika under Apartheidregimen än till maktförhållandena i det svenska samhället. Men vi skall inte låta oss göra misstaget att enbart tro att textförfattaren enbart vill göra en beskrivning av sakernas tillstånd i Tredje världen. Den starkes rätt kan även appliceras på ett till synes mer fredligt och lugnt samhälle som det svenska vad gäller maktförhållanden och social orättvisa. När *Fred* skrevs och publicerades började det knaka i fogarna för det svenska välfärdssystemet med stigande oro på arbetsmarknaden, och arbetslöshet blev återigen ett samhällsproblem på den offentliga agendan. Ett par år senare hamnade den västerländska världen, inklusive den svenska, i en energi- och oljekris som kom att utmana förutsättningarna för den civilisation som vi ditintills hade tagit för given.¹¹ Den så kallade "Låginkomstutredningen" som den socialdemokratiska finansministern Gunnar Sträng hade tagit initiativ till 1970 hade inte lett till det resultat som initiativtagaren hoppats på, snarare hade utredningen visat på bestående klass- och inkomstskillnader i det svenska samhället, vilket inte riktigt passade in på bilden av det jämlika Folkhemmet, präglad av Saltsjöbadsanda och samförstånd.¹²

I den avslutande versen i sin sång konstaterar Wiehe att under fredliga förhållanden, där den starkare har segrat, kan ojämlika strukturer fortgå och förstärkas medan tystnaden breder ut sig. Den rörelse som vill utmana rådande samhällsförhållanden måste, enligt textförfattaren, välja kriget, vilken blir en "segerstrid", medan "freden" innebär ett nederlag. Freden måste villkoras, med andra ord måste freden vara förenlig med social rättvisa, jämlikhet och solidaritet mellan folken. Fred får inte baseras på den starkes rätt, på det brutala våldet

¹¹ Se till exempel Stig Hadenius, *Svensk politik under 1900-talet*, Tiden, Stockholm, 1987 (2:a upplagan).

¹² SOU 1970:34 "Det svenska folkets inkomster", 1970.

eller på ojämlika förhållanden. Ibland måste krigets väg, våldets väg, väljas för att förhindra att den starkes rätt blir fredens lag. Fred i sig är ingenting värt om orättvisa maktstrukturer, förtryck och våld kvarstår, då är det bättre att följa sitt hjärta och ta strid, även om det kan innebära en strid med vapen i hand.

Sången *Fred* belyser det dilemma som alla fredsälskande människor kan ställas inför, hur ett rättvist och jämlikt samhälle kan upprätthållas eller möjligen uppnås om det hotas av odemokratiska krafter och ett eskalerande våld. Sången landade hos den skivköpande allmänheten ett kvartssekel efter att andra världskriget avslutats, och ingen levande svensk hade upplevt krig på svensk mark. Ett Sverige i fred hade av de flesta sannolikt börjat upplevas som ett normaltillstånd liksom den stigande materiella levnadsstandarden, vilket de allra flesta kunde njuta frukterna av. Svenskarna själva delade, i likhet med omvärlden, uppfattningen att de levde i en fredlig och relativt lyckligt lottad del av världen. Krig var en företeelse som fördes utomlands, dessutom troligen en bra bit utanför Europa. Krigshandlingar på svensk mark var en historisk företeelse även om kärnvapenupprustningen och Kalla kriget kunde ge upphov till oro. Dystopiska bilder hade i regel ett utländskt ursprung, vilka svenskarna kunde ta varning av men knappast på allvar oroa sig för att dessa skulle beröra hemlandet. Förvisso började det knaka i fogarna på välfärdsbygget när 1960-talet övergick i 1970-talet med avseende på arbetsmarknad och sociala villkor, men i huvudsak var nog de flesta svenskar av uppfattningen att de problem som fanns eller kunnat börjat skönjas kunde få sin lösning på en förnuftig (socialdemokratisk) politisk väg.

I detta skifte mellan folkhem och en mer osäker framtid, där välfärdsstatens baksidor och brister började uppmärksammas, gavs Hoola Bandoolas debutalbum *Garanterat individuell* ut i november 1971. Albumet bestod av sju sånger, alla skrivna av Mikael Wiehe, där *Fred (Till Melanie)* är den mest kända. Albumet fick genomgående mycket bra recensioner och innebar därmed gruppens genombrott.¹³ *Fred* var till instrumentering och arrangemang delvis inspirerad av Beatles *Hey Jude* (1968), men där Beatles avslutar sin sång med "Nanana" inleder snarare Hoola Bandoola med ett över två minuter långt instrumentellt parti i kombination med stämsång utan ord. I övrigt har de båda sångerna ingen närmare gemensam tematik. *Fred* kom av många att läras utantill och framföras i en rad oftast vänsterpolitiska sammanhang. *Fred* blev helt enkelt albumets signatur.

¹³ Jan Gradvall, Björn Nordström, Ulf Nordström & Annina Rabe, *Tusen svenska klassiker: Böcker, filmer, skivor, TV-program från 1956 till i dag*, Norstedts, Stockholm, 2009, s. 315.

Problematiserat fredsbegrepp

Att problematisera välfärdsstaten och i någon mening även fredsbegreppet var i och för sig inget ovanligt förekommande tema under 1970-talet. Fredsbegreppet kunde framstå som problematiskt när maktstrukturer i samhället skulle diskuteras och analyseras. En annan musikgrupp som med sina avancerade samhällsanalyser diskuterade samtidigt var Blå Tåget/Gunder Hägg. I sången *Smoking* från Gunder Häggs debutalbum *Tigerkaka* (1969) beskriver textförfattaren Leif Nylén, till lätt swingjazzton, vilket onekligen för tankarna till en finare bjudning i en flott salong, hur t.ex. arbetsfred och strejkrätt inte nödvändigtvis behöver betyda att arbetarklassen får en reell möjlighet att hävda sin rätt eller att strejkrätten alltid respekteras.¹⁴ "Arbetsfred" i Gunder Häggs betydelse kan vara ett uttryck för en ojämlik relation mellan arbetsmarknadens båda parter, där den starkare partern, arbetsgivaren, kan diktera villkoren med hänvisning till exempelvis den internationella konkurrenssituationen eller den allmänna kostnadsutvecklingen, när nästa års lönebildning skall diskuteras. "Arbetsfred" kan således innebära att arbetstagaren måste ge upp sina löneanspråk eller krav på förbättrad arbetsmiljö med hänvisning till utgiftstak och konkurrens på arbetsmarknaden. Fredsbegreppet ifrågasattes av 1960- och 1970-talens vänsterrörelse, som inte alltid var präglad av icke-våldstraditionen och alternativa konfliktlösningsmodeller, åtminstone inte i dess marxistiska tappning. Social rättvisa och jämlikhet måste utgöra förutsättningen för att någon "fred" värd namnet skall bli möjlig, frånvaron av krig och väpnad konflikt ger per automatik ingen fred. Denna slutsats som Mikael Wiehe och Hoola Bandoola Band ger uttryck för i sången *Fred* skulle dock visa sig i hög grad tangera den samtida strömningen inom den moderna freds- och konfliktforskningen, särskilt i Johan Galtungs tappning. Med lanseringen av begreppet "strukturellt våld" betonade Galtung ett differentierat perspektiv, där närvaron av rättvise- och jämlikhetsaspekten är nödvändig liksom en balans mellan människa och miljö. Intressant nog rörde sig vissa delar av vänsterrörelsen och freds- och konflikt-forskningen i samma tankestråk i skiftet mellan 1960- och 1970-tal.

Slutord

Hur skall vi då förstå Hoola Bandoola Bands *Fred* vad gäller populärmusikens möjligheter att diskutera och sprida komplexa budskap och samhällsanalyser inför en större publik? Gruppen släppte fyra studioalbum mellan 1971 och 1975, och de var tillsammans med Nationalteatern den svenska musikärens främsta flaggskepp och

¹⁴ <http://www.last.fm/sv/music/Bl%C3%A5+T%C3%A5get/+wiki> 2016-05-13.

bäst säljande representanter.¹⁵ Båda grupperna kunde sälja album kring 100 000 exemplar, vilket var mycket stora försäljningsvolymmer. Hoola Bandoola Bands musik och Mikael Wiehes texter nådde med andra ord en stor publik, och de framträdde dessutom flitigt i radio och TV under perioden. Gruppen inspirerades och influerades av grupper såsom Beatles och Crosby, Stills, Nash & Young vad gäller stämsång och melodisnickrande. Wiehes samhällskommenterande texter höll oftast hög klass, och flera av hans sånger tillhör numera den svenska sångskatten i likhet med Bellman, Taube och Vreeswijk. Hoola Bandoola Band nådde dessutom inte enbart ut till de närmaste sympatisörerna inom vänsterrörelsen utan även till en större publik, som inte nödvändigtvis hade den aktuella politiska teoriapparaten klar för sig. Med andra ord förhöll det sig möjligt för gruppen att nå ut med komplexa samhällsteman genom en klar och välformulerad retorik förenad med snygga och tillgängliga melodier.

Gruppen spelade en viktig roll under första halvan av 1970-talet för att kommunicera med sin publik, vare sig man definierade sig som vänster eller ej, kring olika samhällsfrågor, i detta fall frågan om fred och våld, eller konflikt och samförstånd, vilket landade mycket väl i samtidsdebatten kring vilken väg vänster- och arbetar-rörelsen skulle ta i valet mellan reformism och revolution.¹⁶ Eller, för den delen, mellan samförstånd med borgerligheten och arbetsgivarsidan eller en tydligare konflikt med densamma. Genom gruppens tämligen tillgängliga och melodiska musik minskade knappast heller möjligheten att sprida det progressiva budskap som man önskade. Det fanns en publik som törstade efter att få sina idéer och drömmar manifesterade genom musikaliska tongångar, och Hoola Bandoola var en av dessa grupper/artister som kunde förverkliga dessa drömmar. Att gruppens budskap i *Fred* dessutom var i samklang med den samtida freds- och konfliktforskningens teoribygge kring vilka perspektiv som skulle anges på vilka former av våld som förekommer, och hur dessa former kan förstås visar på hur aktuell och relevant sången tedde och fortfarande ter sig. Populärmusik kan genom begåvade textförfattare definitivt spela en roll för att på ett mer tillgängligt sätt föra ut politiska budskap i all sin komplexitet utan att bli alltför plakatmässig eller pekfingeraktig. Alla politiskt intresserade är inte beredda eller har resurser att ta till sig avancerad politisk litteratur, där istället det musikaliska uttrycket i någon mån kan kompensera och berika.

¹⁵ Håkan Lager, *Progen: Muskrörelsens uppgång och fall*, 1999, se särskilt sidorna 19-46 samt 133-152.

¹⁶ Vilket vägval arbetarrörelsen skulle välja i ett historiskt perspektiv uppmärksammades senare, 1977, i *Tältprojektet*, där rörelsens framväxt och utveckling skildrades under perioden 1870-1970. Se Johan Fornäs, *Tältprojektet: Musikteater som manifestation*, Göteborg, 1985.

Fred har även levt vidare, som nämnts ovan, genom artister som Imperiet och Laleh. Imperiets version från 1985 utgör möjligen en ännu mer kändare version, vilket på sätt och vis är synd, då några av verserna är borttagna, vilket förminskar textens komplexitet och perspektivrikedom. Istället betonas refrängen, vilken upprepas ett flertal gånger, något som i och för sig förstärker sångens suggestivitet. Lalehs version från den populära TV-serien *Så mycket bättre* tycks textmässigt i huvudsak basera sig på Imperiets version, men hon framförde den i Mikael Wiehes närvaro, och upphovs-mannen verkade uppskatta sångerskans version, av programmet att döma.¹⁷ Albumet *Garanterat individuell* räknas även med i uppslagsverket *Tusen svenska klassiker*, där särskilt *Fred* lyfts fram, vilket väl får sägas vara ett kvitto på dess bestående popularitet och klassikerstatus.¹⁸

¹⁷ Se programmet på: <https://www.youtube.com/watch?v=9q7c3tmIMmQ> 2016-05-13.

¹⁸ Jan Gradvall, Björn Nordström, Ulf Nordström & Annina Rabe, *Tusen svenska klassiker: Böcker, filmer, skivor, TV-program från 1956 till i dag*, Norstedts, Stockholm, 2009, s. 315.

Litteratur

Advancing Peace Research: Leaving traces, selected articles by J. David Singer, red. Jody B. Lear, Diane Macaulay & Meredith Reid Sarkees, *Approaches to Peace: A Reader in Peace Studies*, red. David P. Barash, Oxford University Press, New York & Oxford, 2010

Dunn, David J., *The First Fifty Years of Peace Research: A Survey and Interpretation*, 2005

Galtung, Johan, "Violence, peace and peace research", *Journal of Peace Research*, Vol. 6, Nr 3, s. 167-191

Fornäs, Johan, *Tältprojektet: Musikteater som manifestation*, Symposium, Göteborg, 1985

Gradvall, Jan, Nordström, Björn, Nordström, Ulf & Rabe, Annina, *Tusen svenska klassiker: Böcker, filmer, skivor, TV-program från 1956 till i dag*, Norstedts, Stockholm, 2009

Hadenius, Stig, *Svensk politik under 1900-talet*, Tiden, Stockholm, 1987 (2:a upplagan)

Hörnqvist, Magnus, *Den farliga fredsrörelsen*, SOU 2002:90
Karlsson, Svante, *Freds- och konfliktkunskap*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Lagher, Håkan, *Proppen: Musikkörelsens uppgång och fall*, Atlas, Stockholm, 1999

Lawler, Peter, *A Question of Values: Johan Galtung's Peace Research*, Boulder, Colorado, 1995

Schmid, Herman, "Peace research and politics", *Journal of Peace Research*, 1/1 1968, Vol. 5, Issue 3, s. 217-232

Schmitz, Eva, *Systemskap som politisk handling: kvinnors organisering i Sverige 1968 till 1982*, Lund, 2007

SOU 1970:34 "Det svenska folkets inkomster", 1970

Hemsidor:

Musiksidan:

<http://www.last.fm/sv/music/Bl%C3%A5+T%C3%A5get/+wiki> 2016-05-13

Sångtextsidan:

http://www.lyricsmode.com/lyrics/m/melanie/peace_will_come.html
2016-05-25

Safka, Melanie, hemsida: <http://www.melaniesafka.com/bio/>
2016-05-13

Wiehe, Mikael, hemsida: http://www.mikaelwiehe.se/komment_fred.htm
2016-04-01

<https://www.youtube.com/watch?v=9q7c3tmIMmQ>
2016-05-13

Författarpresentationer

Mats Arvidson är fil. doktor och docent i musikvetenskap och universitetslektor i intermediala studier, vid Lunds universitet. Han disputerade i Göteborg 2007 på avhandlingen *Ett tonalt välordnat samhälle eller anarki? Estetiska och sociala aspekter på svensk konstmusik 1945-1960*. Därefter har han huvudsakligen skrivit om musik och intermedialitet och kom under våren 2016 ut med monografin *An Imaginary Musical Road Movie: Transmedial Semiotic Structures in Brad Mehldau's Concept Album Highway Rider* som diskuterar och analyserar relationen mellan musik och narrativitet.

Henrik Brissman är idé- och lärdomshistoriker vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. Hans avhandling *Mellan nation och omvärld: Debatt i Sverige om vetenskapens organisering och finansiering samt dess internationella och nationella aspekter under 1900-talets första hälft* (2010) behandlade svenska vetenskapliga förbindelser i skuggan av de båda världskrigen. Brissman forskar för närvarande om värnpliktsvägrarrörelsen i Sverige mellan 1965-1991 samt Sveriges förhållande till Unesco vid tiden för Sveriges inträde 1950.

Camilla Jonasson, doktorand i musikpedagogik vid musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet, är i grunden musiklärare men numera producent på Unga Musik i Syd. Hon har även en bakgrund som musiker i Malmö i bland annat grupper som Modesty Blaise, Malmös första rockband med enbart kvinnor; Three Blind Mice, popband knutet till Tambourine Studios som stod för det "nya analoga soundet" under 90-talets poprevival vilket senare ledde fram till bandet Donkeyshot, där trummorna byttes mot sångmick och låtskrivande.